

NEPAL: SCURTĂ SCHIȚĂ DE ISTORIE CONTEMPORANĂ

Viorel Cruceanu

Cine zice Nepal, zice Himalaya; și cine spune Himalaya, spune alpinism. Cel mai înalt lanț muntos al lumii și acest sport extrem au adus celebritatea micuțului regat asiatic (147181 Km²; 26 milioane locuitori). Și totuși, Nepalul se află, undeva, la periferia intersului mondial. Țintuit într-un ev arhaic, de o elită politică retrogradă, regatul himalayan a stârnit brusc interesul opiniei publice, într-o zi banală (1 iunie 2001), printr-o “tragedie demnă de talentul lui Shakespeare”¹: masacrarea familiei regale (rege, regină, doi copii și alte rude) de însuși prințul moștenitor, Dipendra (29 ani)².

Rădăcinile istorice ale Nepalului coboară, în vechime, până la indo-arieni. Numai că, pentru a ajunge la formula statală cunoscută astăzi, au fost necesare secole... Abia către jumătatea veacului al XVIII-lea, la inițiativa șahului Narayan, conducătorul temuților războinici *gurkha*, s-au pus bazele dinastiei actuale (numită dinastia Șah, prin succesiunea inaugurată de Narayan, căreia i s-a adăugat și numele Deva, transmis pe filiera reginelor-mamă). La numai șapte decenii de la instaurarea dinastiei, pe fondul unor domnii slabe (Rajendra și Surendra), puterea a fost uzurpată de familia Rana, care din 1846 va crea o adevărată “dinastie” de prim-miniștri (până în 1951). Dar, indiferent de autoritate, țara era condusă de o manieră absolutistă. Singura breșă în cadrul acestui sistem feudal a provocat-o regele Tribhuwana, cel care, la 12 februarie 1959, a proclamat monarhia constituțională. Moartea subită (asasinat?) a suveranului reformator, în decembrie 1960, a curmat inedita experiență nepaleză. A urmat la tron, fiul defunctului, Mahendra Bir Bikram Shah Deva, care s-a dovedit promotorul unei reacții conservatoare. Printr-un veritabil “diktat constituțional”³, Mahendra a restaurat sistemul tradițional de comandă, bazat pe “Panchayate”, la 16 decembrie 1962. Era vorba de “un sistem piramidal de adunări”⁴, chemat să restaureze “armonia socială”, bulversată de reformele lui Tribhuwana. Revenirea la tradiționalism

---

¹ Cf. *Lumea magazin*, nr. 7, iul. 2001, p. 10.

² Vezi amănunte în V. Cruceanu, **Asasinate ale secolului XX (Asia, Lumea arabă, America Latină)**, Ed. Corgal Press, Bacău, 2005, p. 66-68

³ Cf. *L'Événement du Jeudi*, no. 353, du 8 au 14 août 1991, p. 34.

⁴ *Lumea azi*, nr. 16, 19 apr. 1990, p.8; vezi și *Lumea*, nr. 21, 20 mai 1965, p. 21; idem, nr. 39, 21 sept. 1972, p. 22.

a reiterat percepția că Nepalul reprezenta “o țară a sărăciei [unde, spre exemplu, primul automobil și-a făcut apariția abia în... 1957! – nota ns.], mizeriei și a tuturor compromisurilor”⁵.

Regele Mahendra a încetat din viață la 31 ianuarie 1972, în urma unei crize cardiace, la numai 52 de ani. Nepalul trăia, fără un interes major, o nouă succesiune la tron: Mahendra era înlocuit de fiul său mai mare, Birendra. În vârstă de 27 ani, educat în Occident, noul monarh a fost privit ca o mare speranță. Se miza pe faptul că tânărul Birendra era câștigat la cauza reformelor și că va reînnoa firul experienței democratice, întrerupt brutal de tatăl său. Deși a promis în mod repetat că va urma un asemenea curs, Birendra nu și-a onorat niciodată făgăduiala. “Micul rege” a fost un conservator, depășit mereu de evenimente. Bilanțul prezenței sale pe tronul nepalez reprezintă un dublu eșec: un eșec personal și un eșec al întregii nații, caracteristic lumii a treia unde proasta guvernare este acompaniată de corupție, nepotism și concentrarea excesivă a puterii. Iată câteva trăsături ale tabloului societății nepaleze, în momentul asasinării lui Birendra și a reginei Airwarya (considerată “geniul rău” al regelui): “71% din populație trăiește într-o sărăcie absolută”; “doi nepalezi din trei sunt analfabeți”; “bugetul statului este finanțat în proporție de 25% din banii emigranților nepalezi [în majoritatea lor plecați la lucru în India – nota ns.] iar în proporție de 50% din ajutorul internațional”⁶. La acestea se adăugau perpetuarea sistemului exclusivist al castelor (în pofida desființării sale oficiale în 1963), o speranță de viață la naștere de 59 ani (totuși, cu opt ani superioară Indiei), precum și menținerea a diferite forme de servaj domestic (interzis, oficial, abia în iulie 2000). Prin urmare, domnia lui Birendra a oferit Nepalului toate premisele pentru declanșarea unei revolte sociale. Într-o primă fază evenimentele au cunoscut un curs controlabil: manifestațiile populare, din capitala Katmandu, l-au obligat pe rege ca, prin Constituția din 9 noiembrie 1990, să accepte revenirea la monarhia constituțională și pluripartitism (primele alegeri libere au avut loc în mai 1991, după 30 de ani de absolutism).

Această deschidere a adus o noutate: lupta pentru putere dintre partidele politice, la care se adăugau permanentele încercări ale monarhului de a compromite noul sistem. În contextul creat, familia regală a avut, pur și simplu, o atitudine stupidă: Parlamentul, rezultat prin consultare electorală, era considerat dușmanul Monarhiei, precum odinioară familia uzurpatoare Rana.

⁵ Idem, nr. 21, 1965, p. 20.

⁶ *Le Monde diplomatique*, nov. 2003, p. 28.

Înverșunarea regelui în fața democratizării a provocat exasperare. Pe cale de consecință, faza parlamentară, aflată în stadiu de experiment, a fost marginalizată de formele de exprimare extremă, ce au câștigat, rapid, teren. În februarie 1996, s-a declanșat un “război al poporului”⁷, condus de Partidul Comunist (Maoist) din Nepal. Scopul gherilei: “înlăturarea monarhiei și a clicii de feudali care oprimă țara”⁸. Timp de cinci ani, până la dispariția violentă a regelui, “războiul poporului” a provocat moartea a 1500 de persoane. Interesantă este, însă, “repartizarea” atrocităților comise de ambele părți: 6 din 10 victime se datorau acțiunilor represive ale poliției⁹.

Gherila a câștigat teren fără ca, cel puțin aparent, guvernării să se impacienteze. Atitudine explicabilă, după cum afirma un diplomat occidental din Katmandu, dat fiind faptul că “din punct de vedere istoric, pentru elite, Nepalul se reduce la capitala Katmandu și valea în care aceasta se află. De aceea, prea puțin le pasă dacă pierde controlul munților înapoi”¹⁰. O asemenea atitudine iresponsabilă a favorizat extinderea câmpurilor de confruntare și, implicit, creșterea numărului celor uciși, în special civili nevinovați, la 8000 de persoane. Din nou, redistribuirea atrocităților șochează: “o treime din victime se datorează maoiștilor, două treimi forțelor de securitate”¹¹. Oricum, evenimentele sunt în plină desfășurare, iar rebelii și-au reafirmat determinarea de a înlătura Monarhia și proclama Republica.

Regatul “de la poalele celor mai înalți munți din lume”¹² are o interesantă poziție geografică: el este “strivit aproape între China și India”¹³. Rivalitatea dintre cele două mari puteri asiatice a provocat, adesea, unde seismice la Katmandu. Realitățile etnice, religioase și socio-economice ar trebui să impună regatul himalayan ca un aliat necondiționat al Indiei. Situația este, însă, mult mai complexă. Și de o parte și de alta există suficiente motive de mefiență. Astfel, monarhii nepalezii nu au privit cu ochi buni caracterul laic al Uniunii Indiene. Pe lângă absolutismul desuet promovat, Nepalul este și un stat teocratic hinduist. Ca o sfidare aruncată Indiei, monarhii de la Katmandu au considerat statul lor drept un „*Asali Hindustan*”, adică “adevăratul pământ

---

⁷ **Ibidem**

⁸ *Le Nouvel Afrique-Asie*, no. 142-143, juillet-août 2001, p.43.

⁹ **Ibidem.**

¹⁰ *Le Monde diplomatique*, nov. 2003, p. 29.

¹¹ **Ibidem**, p. 28.

¹² *Lumea*, nr. 21, 20 mai 1965, p. 20.

¹³ *Lumea azi*, nr. 16, 19 aprilie 1990, p. 7.

al hindușilor”¹⁴. Poate în această doctrină găsim și o explicație a eșecului reformelor lui Tribhuwana, din 1959: apelul la modelul laic și parlamentar al Indiei lui Nehru. Pe de altă parte, guvernării de la Katmandu au suspectat permanent India că se consideră “moștenitoarea Marii Britanii în subcontinent”¹⁵. De aici “repetatele încercări de a se emancipa de tutela apăsătoare a autorităților de la New Delhi”¹⁶. Să nu mai vorbim de “teama unei anexiuni”¹⁷ (mai ales după episodul micului regat vecin Sikkim, al cărui rege a fost înlăturat în 1975, acest stat fiind alipit, fără nici un fel de scrupule, Uniunii Indiene).

Aprehensiunea față de India, i-a direcționat pe liderii nepalezi către imensul vecin din nord, R.P. Chineză, încă din vremea lui Mao Zedong. Dar dacă timp de trei decenii China a fost privită ca un protector, lucrurile s-au schimbat odată cu izbucnirea gherilei maoiste. Apoi, nici raporturile sino-indiene nu mai erau ca în 1962 (când între cele două țări a avut loc un conflict de frontieră). Asemenea evoluții au determinat o re poziționare a diplomației nepaleze. Consecința: o normalizare inevitabilă a relațiilor cu New Delhi, nepalezii reamintindu-și că țara lor reprezintă “scutul himalayan al Indiei”¹⁸.

Tocmai când opera această echilibristică, a survenit drama de la 1 iunie 2001. Pe 4 iunie a fost desemnat rege, fratele mai mic al lui Birendra, Gyanendra, un om cu o reputație îndoielnică. Deoarece în momentul masacrului lipsea din capitală, au existat destule suspiciuni privind o eventuală implicare a sa, mai ales că, se spune, avea o vădită influență asupra prințului moștenitor, Dipendra. Totuși, nu s-au putut aduce dovezi care să-l incrimineze.

Cu Gyanendra, coșmarul nepalezilor a redevenit realitate. Era de notorietate faptul că el s-a opus deschiderii democratice de la începutul anilor nouăzeci. După ezitățile inerente oricărui început, Gyanendra și-a impus punctul de vedere: el a restaurat, la 4 octombrie 2002, regimul absolutist. Din nefericire, în plină eră a globalizării, Nepalul pare condamnat la un obscurantism ce tinde să se eternizeze.

---

¹⁴ *Le Nouvel Afrique – Asie*, no. 175, april 2004, p. 82.

¹⁵ **Ibidem.**

¹⁶ **Ibidem.**

¹⁷ **Ibidem.**

¹⁸ **Ibidem.**